

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد بهشهر

گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد "M.A"
(رشته حقوق خصوصی)

عنوان:

**مطالعه تطبیقی چالش های حقوقی فرزندخواندگی در حقوق ایران و
انگلستان**

استاد راهنما:

دکتر علی اکبر رحمتیان

نگارش:

لیلا رحیمیان ده صوفیان

تابستان ۱۳۹۷

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بایاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در اعلیای فرهنگ و تمدن بشری، مادیان و اعضا، هیئت علمی و واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تحفظ نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آلائند.

واحد بهشهر

بسم ا... الرحمن الرحيم

تعهد نامه اصالت رساله يا پايان نامه

اينجانب ليلا رحيميان ده صوفيان دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق خصوصی که در تاريخ از پايان نامه / رساله خود تحت عنوان: مطالعه تطبيقي چالش های حقوقی فرزندخواندگی در حقوق ایران و انگلستان

با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱) اين پايان نامه / رساله حاصل تحقيق و پژوهش انجام شده توسط اينجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی ديگران (اعم از پايان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رويه موجود ، نام منبع مورد استفاده و ساير مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲) اين پايان نامه / رساله قبلاً برای دریافت هيچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پايين تر يا بالاتر) در ساير دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصيل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از اين پايان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمايم.

۴) چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذيرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اينجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هيچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: ليلا رحيميان ده صوفيان

تاريخ و امضاء

سپاسگزاری

پروردگار مهربان را که به من توفیق داد در راه کسب علم قدم بردارم. او که با توکل به قدرت لایزالش تحمل مشقت های راه پرفراز و نشیب زندگی آسان می گردد.

و با امید به وجود آکنده از مهرش وجود خود را سرشار از مودت و عطوفت ساخته تا بتوان با تاباندن پرتوی از آن به دل بندگان خدا طلوع نور امید را در دل آنها نظاره گر شد. از درگاه آن هستی بخش بی ادعا خواهانم توفیق خدمت به خلق خود را عنایت فرماید.

و از استاد ارجمندم جناب دکتر علی اکبر رحمتیان که زحمت راهنمایی این پایان نامه را تقبل فرمودند و دلسوزانه در طی این راه مرا راهنمایی کردند و با دلگرمی ها و ارشادات خود مرا یاری نمودند.

تقدیم به:

مادرم سنگ صبوری که الفبای زندگی به من آموخت و استوارترین تکیه گاهم بود.
محضر ارزشمند مادربزرگ عزیزم که نفس خیر و دعای روح پرورش بدرقه ی راهم بود.
به استادان فرزانه و فرهیخته ای که در راه کسب علم و معرفت مرا یاری نمودند.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

چکیده ۱

فصل اول کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه ۳

۱-۲- بیان مسأله ۴

۱-۳- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق ۵

۱-۴- مرور ادبیات و سوابق مربوطه ۶

۱-۵- جنبه جدید بودن و نوآوری در تحقیق ۸

۱-۶- اهداف تحقیق ۸

۱-۶-۱- اهداف فرعی: ۹

۱-۷- سؤالات (فرضیه‌های) تحقیق ۹

فصل دوم مفاهیم و مبانی نظری

مقدمه ۱۲

۲-۱- مفهوم فرزندخواندگی ۱۲

۲-۲- تعریف کودک از دیدگاه حقوقی ۱۳

۲-۳- حضانت و نفقه ۱۳

۲-۴- تاریخچه فرزندخواندگی ۱۴

۲-۵- فرزند خواندگی در اسلام ۲۰

۲-۶- فرزند خواندگی در زمان حضرت موسی (ع) ۲۱

۲-۷- فرزند خواندگی در زمان جاهلیت ۲۱

۲-۸- فرزندخواندگی در نظام حقوقی رومی - ژرمنی ۲۳

۲-۹- بررسی فرزندخواندگی در حقوق آلمان ۲۴

۲-۹-۱- شرایط مربوط به فرزندخواندگی در آلمان ۲۴

۲-۹-۲- سازمان‌های مربوط به فرزندخواندگی در آلمان ۲۵

- ۲-۹-۳- مخفی نگاه داشتن اصلیت فرزندخوانده در آلمان ۲۶
- ۲-۹-۴- مزایای خاص فرزندخواندگی در آلمان ۲۷
- ۲-۱۱-۱۱- فرزندخواندگی در ایالات متحده آمریکا ۲۷
- ۲-۱۲-۱۲- فرزندخواندگی بین‌المللی ۲۸
- ۲-۱۳-۱۳- فرزندخواندگی مدرن ۲۹
- ۲-۱۴-۱۴- محاسن و معایب فرزند خواندگی ۳۰
- ۲-۱۵-۱۵- فواید فرزندخواندگی ۳۱

فصل سوم فرزندخواندگی و مقررات مربوط به حمایت از کودکان

- ۳-۱-۱- لزوم توجه به حقوق کودکان ۳۵
- ۳-۲-۲- پروتکل اختیاری جدید الحاقی کنوانسیون حقوق کودک ۳۶
- ۳-۳-۳- ایام کودکی از دیدگاه فقه ۳۷
- ۳-۴-۴- بلوغ در لغت و اصطلاح ۳۷
- ۳-۵-۵- علت اختلاف فقها در تعیین سن بلوغ ۳۸
- ۳-۶-۶- ایام کودکی از دیدگاه قوانین جمهوری اسلامی ایران ۳۹
- ۳-۶-۱- کودکی ۴۰
- ۳-۶-۲- پایان کودکی ۴۰
- ۳-۷-۷- کنوانسیون حقوق کودک ۴۲
- ۳-۷-۱- سابقه تاریخی کنوانسیون حقوق کودک ۴۲
- ۳-۷-۲- نگاهی به کنوانسیون حقوق کودک ۴۳
- ۳-۸-۸- تعریف و مفهوم کودک از دیدگاه کنوانسیون حقوق کودک ۴۴
- ۳-۹-۹- قوانین مربوط به کودکان ۴۴
- ۳-۱۰-۱۰- کودکان خیابانی ۵۲
- ۳-۱۰-۱- رویکرد همه جانبه به موضوع حمایت و ارتقای حقوق کودکان خیابانی ۵۳
- ۳-۱۱-۱۱- وضعیت برخی از کشورها، نسبت به کنوانسیون حقوق کودک ۵۵
- ۳-۱۲-۱۲- ایران و کنوانسیون حقوق کودک ۵۷
- ۳-۱۳-۱۳- بررسی جایگاه حقوق کودک و نوجوان در اسلام ۶۰

- ۳-۱۳-۱- تاریخچه‌ی حقوق کودک در آستانه‌ی ظهور اسلام ۶۰
- ۳-۱۳-۲- بررسی حقوق کودک پس از ظهور اسلام ۶۱
- ۳-۱۳-۳- حقوق کودکان و نوجوانان در فقه اسلامی ۶۳
- ۳-۱۴- قتل فرزند توسط والدین از نگاه فقه اهل سنت و شیعه ۶۴
- ۳-۱۵- حقوق کودک در جوامع اسلامی مبتنی بر مسایل فقه اسلامی ۶۴
- ۳-۱۶- فرزند خواندگی در بهزیستی : ۶۶
- ۳-۱۶-۱- شرایط فرزند خواندگی از بهزیستی : ۶۶
- ۳-۱۶-۲- مدارک مورد نیاز جهت درخواست فرزند خواندگی : ۶۷
- ۳-۱۷- ضرورت و اهمیت حمایت قانونی از کودکان بی سرپرست ۶۹
- ۳-۱۷-۱- وضعیت موجود کودکان بی سرپرست تحت پوشش در ایران ۷۰
- ۳-۱۸- شرایط جدید فرزندخواندگی ۷۱
- ۳-۱۸-۱- تسهیل قانون حمایت از حقوق کودکان بی سرپرست و بدسرپرست ۷۲
- ۳-۱۸-۲- به روز نشدن قوانین در سایت سازمان بهزیستی ۷۴

فصل چهارم شرایط و آثار فرزندخواندگی در قوانین ایران و انگلستان

- ۴-۱- تعریف و ضرورت توسعه نهاد فرزندخواندگی ۷۶
- ۴-۲- فرزندخواندگی در حقوق ایران ۷۷
- ۴-۲-۱- فرزندخواندگی در قانون ایران ۷۷
- ۴-۳- بررسی فرزند خواندگی در حقوق ایران و انگلستان ۷۹
- ۴-۳-۱- فرزندخواندگی ۷۹
- ۴-۳-۲- تولد فرزند در انگلستان ۸۲
- ۴-۳-۳- حق شهروندی و تولد فرزند در انگلستان ۸۳
- ۴-۳-۴- درمان پزشکی در انگلستان ۸۴
- ۴-۳-۵- پدیده‌ای به نام تک سرپرست‌ها در انگلستان ۸۵
- ۴-۳-۶- اخذ تابعیت انگلستان از طریق تولد ۸۷
- ۴-۴- تشریفات قانونی و شرایط سرپرستی از کودک بی سرپرست ۹۰
- ۴-۵- فرزندخواندگی در قانون جدید (مصوب ۱۳۹۲) ۱۰۲

- ۱۱۰..... ۶-۴ ازدواج با فرزند خوانده
- ۱۱۳..... ۱-۶-۴ تصویب قانون ازدواج با فرزند خوانده
- ۱۱۴..... ۲-۶-۴ مزایای قانون ازدواج با فرزند خوانده
- ۱۱۵..... ۳-۶-۴ معایب قانون ازدواج با فرزند خوانده
- ۱۱۷..... ۴-۶-۴ نقدی بر قانون ازدواج با فرزندخوانده
- ۱۲۰..... ۷-۴ فرزندخوانده و بهره مندی از ارث
- ۱۲۲..... ۸-۴ نتیجه گیری
- ۱۲۲..... ۹-۴ پیشنهادات تحقیق :
- ۱۲۵..... منابع

چکیده

فرزندخواندگی در بین مسلمانان ایران تا اواخر سال ۱۳۵۳ش جایگاه قانونی نداشت. نیاز جامعه و خانواده‌ها و لزوم حمایت از اطفال بدون سرپرست سبب شد که در اسفندماه آن سال، قانونی با نام: «قانون حمایت از اطفال بدون سرپرست» به تصویب برسد. در این قانون ضوابطی در زمینه شرایط و خصوصیات زن و شوهری که مایل به پذیرش کودک بی سرپرست در خانواده هستند، مشخصات طفل بدون سرپرست، نحوه واگذاری طفل، مرجعی که صلاحیت واگذاری بچه به خانواده دارد و آثار حقوقی این نهاد حقوقی پیش‌بینی شده است. فرزند خواندگی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته نشده است. این تأسیس حقوقی، تنها در ماده واحده اجازه رعایت احوال شخصیه ایرانیان غیر شیعه مصوب ۱۳۱۲، در مورد ایرانیان غیر شیعه مورد شناسایی قرار گرفته و برای سایر ایرانیان نهادی مشابه به نام سرپرستی با تشابهات و تمایزاتی تبیین شده است. بر خلاف حقوق انگلستان، در حقوق ایران با صدور حکم سرپرستی قرابت میان فرزند خوانده و والدین پذیرنده ایجاد نمی‌گردد.

در مورد شرایط طرفین حکم سرپرستی برخی آن را همانند فرزند خواندگی دانسته‌اند. اما استدلال عده‌ای دیگر از حقوقدانان مبتنی بر این است که سرپرستی علیرغم تشابه با فرزند خواندگی، نهادی مستقل با وضعیت حقوقی خاص است. پایان نامه حاضر ضمن بیان این موضوع که در حقوق ایران فرزند خواندگی وجود ندارد به نظر اخیر گرایش دارد.

واژگان کلیدی: فرزند خواندگی، فرزند خوانده، سرپرستی، کودکان بی سرپرست

فصل اول :

کلیات تحقیق

فرزند خواندگی یکی از موضوعات در خور توجه در قوانین حقوق خصوصی در جوامع امروزی می‌باشد. این مسأله که ریشه در نیازهای عاطفی و اقتصادی داشته و گاهی عوامل روحی و معنوی یا موجب پیدایش آن شده است، پیشینه‌ای به درازای تاریخ تمدن بشر دارد. فرزند خواندگی نهادی است که به اشکال و شیوه‌های گوناگون، در بین جوامع و تمدن‌های متنوع تاریخی، رواج داشته و همواره مرسوم بوده است. در گذشته دور، رؤسای قبیله‌ها به منظور تقویت قدرت دفاعی در برابر قبایل دیگر و هجوم وحوش، رونق دادن به امور کسب و کار و رفاه در قبیله و افزایش جمعیت و بزرگ شدن قبیله، خانواده‌ها و اعضای قوم را به داشتن فرزند زیادتر تشویق می‌کردند و به افراد کثیرالاولاد، صله قابل توجهی می‌بخشیدند که بتدریج، داشتن فرزند وظیفه‌ای مقدس و سنتی حسنه شناخته شد و ارزش مذهبی پیدا کرد، به نحوی که افراد بدون فرزند در خود احساس کمبود می‌کردند و دچار مشکلات روحی می‌شدند و متفکران برای حل این مشکل و جبران این کمبود، راه حلی اندیشیدند و چنین مرسوم گردید: افرادی که با وجود اشتیاق و علاقه فراوان به داشتن فرزند از این موهبت محروم بودند، فرزند خواندگانی انتخاب و جانشین فرزند واقعی نمایند. کم‌کم این طرز تفکر در ذهن مردم به عنوان سنت حسنه رسوخ کرد.

فرزند خواندگی یکی از مسائل مرسوم و مورد پذیرش در زمان حکومت ساسانیان بوده است. به ویژه با توجه به نقش دین زرتشت در فرهنگ و رسوم آن دوره و اعتقادات زرتشتیان در مورد فرزند خواندگی و فرزند خوانده را فرزند حقیقی دانستن و منطبق بودن قوانین پدر و فرزند بر قوانین پدر خوانده و فرزندخوانده، نهاد فرزند خواندگی دارای جایگاه ویژه‌ای بوده است چنان که در این باره گفته شده است: «زرتشتیان معتقد بودند که فرزند عنوان پل صراط را دارد و کسی که فرزند نداشته باشد، قادر نیست در روز قیامت از پل صراط بگذرد. لذا کسانی که صاحب فرزند نبودند برای رفع این نقیصه و طلب آمرزش و عبور از پل مزبور، فرزند بدلی برای خود انتخاب می‌کردند».

قرآن کریم نیز به رواج فرزند خواندگی طول تاریخ صحنه می‌گذارد و مشخص کننده‌ی این مسأله است که در زمان حضرت موسی (ع) و نیز در زمان حضرت یعقوب (ع) امری متداول و رایج بوده و در عربستان پیش از ظهور اسلام نیز نمود داشته و افراد چندی توسط دیگران به فرزندگی گرفته شده‌اند که از جمله آن‌ها زیدبن حارثه فرزند خوانده پیامبر اسلام (ص) می‌باشد.

با پیشرفت جوامع بشری و تکامل قوانین اجتماعی و نیاز به قوانین تعیین کننده‌ی حقوق افراد در تمام زمینه‌های تعامل فرد با سایر افراد در جامعه و با وجود رواج گسترده‌ی مسأله‌ی فرزند خواندگی در جوامع، قوانین خصوصی تعیین کننده‌ای برای تعیین حقوق فرزند خوانده و پدر خوانده وضع و به مرور زمان

تکمیل یافت. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که بر پایه‌ی اصول دین مبین اسلام می‌باشد، بحث فرزند خواندگی به خوبی مورد توجه قرار گرفته است.

۱-۲- بیان مسأله

امروزه سرپرستی از کودکان یتیم و بدون سرپرست از نظر اجتماعی فوائد بسیار زیادی دارد و اصل قضیه قابل انکار نیست، زیرا کودکان یتیم و بی سرپرست کانونی برای رشد می‌خواهند و نباید در جامعه رها شوند. فرزندخواندگی در لغت از فرزند خواندن تشکیل شده است و بدین معناست که شخصی، کسی را که با وی رابطه پدری یا مادری ندارد به فرزند پذیرد. در زبان عربی دو واژه دعی یا تبنی را نیز معادل فرزندخواندگی در نظر گرفته‌اند. در اصطلاح حقوقی **فرزندخواندگی** یا تبنی آن است که کسی دیگری را که فرزند طبیعی او نیست به فرزند پذیرد و نهادی قانونی است که به موجب آن رابطه خاصی بین فرزندخوانده و پدرخوانده و مادرخوانده به وجود می‌آید. وقتی گفته می‌شود که با قبول فرزندخواندگی یک رابطه مصنوعی پدر- فرزند یا مادر فرزند بین دو نفر ایجاد می‌شود، این برداشت از فرزندخواندگی می‌شود که در واقع این نهاد صرفاً یک نهاد حقوقی است نه طبیعی. یکی از مباحث جالب در رابطه با احوال شخصیه، مطالعه نهاد فرزند خواندگی و یا نهاد سرپرستی می‌باشد به خصوص چنان چه در این رابطه مطالعه به صورت تطبیقی صورت گرفته باشد. این امر در طول تاریخ حقوق به عنوان یکی از روش‌های حمایت از کودکان بی‌سرپرست وجود داشته است. امروزه به واسطه‌ی افزایش میزان ناباروری زوجها و بی‌سرپرستی کودکان، فرزندخواندگی بیشتر در کانون توجه قرار گرفته است. مشکلات قانون فرزندخواندگی در ایران ریشه فقهی و شرعی دارد، با توجه به اینکه مسائل و مباحثی نظیر ارث، محرمیت، حضانت، و غیره در اسلام با ارتباط‌های خونی در خانواده تعریف و حل می‌شود به دلیل اینکه در فرزندخواندگی هیچ نوع ارتباط خونی بین کودک و زوجین وجود ندارد بنابراین این مسائل در قانون مربوط به فرزندخواندگی بی‌پاسخ گذاشته شده است. فرزندخواندگی به شکلی که در اعراب جاهلیت مرسوم بود با آیات ۳ و ۴ سوره احزاب ممنوع و منسوخ شد اما با توجه به تعالیم مذهبی و روایات زیادی که در باب اهمیت خانواده برای تربیت و رشد کودک وجود دارد، فرزندخواندگی را می‌توان با قیودی پذیرفت. فرزند خوانده مثل فرزندان واقعی ارث نمی‌برد زیرا قوانین ارث آمراه است و نمی‌توان با تراضی، شخصی را به وراث اضافه

کرد. به همین علت اخذ تعهدات مالی از زوجین سرپرست به نفع فرزند در قانون سال ۱۳۵۳ در نظر گرفته شده است. بهتر است پس از صدور حکم سرپرستی، هویت واقعی کودک در شناسنامه درج شود تا حق کودک بر حفظ هویت خویش محفوظ بماند. در لایحه پیشنهادی پذیرش سرپرستی کودک برای دختران مجرد بالای سی سال در موارد استثنایی و با احراز صلاحیت متقاضی سرپرستی محدود گردد. لایحه، شرایط ورود کودکان به خانواده‌ها را تسهیل کرده است لذا سرعت در تصویب آن با در نظر گرفتن اصلاحاتی، می‌تواند زمینه رشد و تربیت این کودکان را در خانواده فراهم آورد. در حقوق انگلستان هر شخص زیر هجده سال واجد شرایط فرزند خواندگی است، مشروط بر این‌که ازدواج نکرده باشد. در عمل نود درصد کل فرزند خواندگی‌ها در میان کودکان زیر ده سال صورت می‌گیرد در حقوق انگلیس، در موردی که هدف نهایی از تحصیل حکم فرزند خواندگی، تحصیل تابعیت انگلیس بوده است، دادگاه بر اساس رعایت نظم عمومی انگلیس از صدور حکم فرزند خواندگی، امتناع نموده است. در حقوق ایران به خلاف دیگر کشورها، رابطه بین فرزند خوانده و والدین سرپرست، غیرقابل فسخ نیست.

۱-۳- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

فرزندخواندگی از این لحاظ دارای اهمیت است که کشور ایران به دلیل نابسامانی وضع همسایگان خود سالانه پذیرای هزاران مهاجر به خصوص از عراق و افغانستان است. از جنبه تئوری نیز این سوال مطرح است که آیا دو مفهوم سرپرستی که مورد قبول کشورمان و فرزندخواندگی که مورد پذیرش اغلب کشورهای غربی است قابل جمع‌اند؟ مضاف بر این اهداف خیرخواهانه و کارکردهای اجتماعی مثبت فرزند خواندگی از حیث دستگیری از کودکان آسیب‌پذیر و محروم از حمایت خانوادگی، بر ضرورت بحث می‌افزاید. در اغلب کشورهای غربی فرزند خواندگی کامل مورد پذیرش واقع شده است به این معنا که فرزند خوانده به عنوان فرزند واقعی فرزند پذیران صاحب حق می‌گردد و این متفاوت با حقوق کشورهای اسلامی است که نهاد فرزندخواندگی را نپذیرفته‌اند. در حقوق انگلیس قانون قابل اعمال نسبت به فرزند

خواندگی، امتزاجی از قانون انگلیس و قانون متبوع متقاضی و کودک می باشد اتباع ایرانی صرفاً می توانند خود را مشمول قواعد سرپرستی قرار دهند گرچه ایرانیان پیرو مذهب های مسیحی، یهودی و زرتشتی از این حیث تابع مذهب خود هستند.

۱-۴- مرور ادبیات و سوابق مربوطه

کامران آقایی در مقاله چالش های فرزند خواندگی سال (۱۳۹۶) به این موضوع اشاره کرده است که: اولین قانون مربوط به فرزند خواندگی در ایران مربوط به قانون حمایت از کودکان بی سرپرست مصوب تاریخ ۱۳۵۳/۱۲/۲۹ یعنی ۴۳ سال پیش است که این قانون دارای چالش های فراوانی است که البته اخیراً مجلس شورای اسلامی ورود کرده و معتقد است قانون مربوط به فرزند خواندگی کافی و جامع نیست و تلاش می کند یک سری اصلاحاتی را در این زمینه انجام دهد که تا کنون به تصویب نهایی نرسیده است.

اسدالله امامی در مقاله وضع حقوقی فرزند خواندگی در ایران سال (۱۳۷۸) به این موضوع اشاره کرده است که: این تأسیس حقوقی پس از سیر تحولاتی در حال حاضر به صورت های کامل و ساده یا ناقص در حقوق کشورهای غربی با آثار متفاوت پذیرفته شده است. در ایران با وجود سابقه پذیرش این نهاد در دوران حکومت ساسانیان و اعتبار آن در نزد زرتشتیان، با نفوذ اسلام منسوخ گردید ولی به علت فواید فردی و اجتماعی و نیاز مبرم جامعه و استقرار عدالت و حمایت از اطفال بدون سرپرست تحت عنوان «سرپرستی اطفال بدون سرپرست» با آثار حقوقی مشخصی احیا گردیده است. در گذشته دور، رؤسای قبیله ها به منظور تقویت بنیه دفاعی و زیاد شدن قدرت قبیله ای و داشتن جمعیت فراوان، خانواده ها و اعضای قوم را به داشتن فرزند زیادتر تشویق می کردند و به افراد کثیرالاولاد، صله قابل توجهی می بخشیدند که بتدریج، داشتن فرزند وظیفه ای مقدس و سنتی حسنه شناخته شد و ارزش مذهبی پیدا کرد، به نحوی که افراد بدون فرزند در خود احساس کمبود می کردند و دچار مشکلات روحی می شدند. و متفکران برای حل این مشکل و جبران این کمبود، راه حلی اندیشیدند و چنین مرسوم گردید: افرادی که با وجود اشتیاق و علاقه فراوان به داشتن فرزند از این موهبت محروم بودند، فرزند خواندگانی انتخاب و جانشین فرزند واقعی نمایند. کم کم

این طرز تفکر در ذهن مردم به عنوان سنت حسنه رسوخ کرد. از طرف دیگر در میان اقوام گذشته، خانواده براساس قدرت پدری یا پدر شاهی استوار بود و رئیس خانواده قدرت فوق‌العاده‌ای داشت؛ به طوری که قادر بود به میل خود افراد و اعضای خانواده را تعیین و به هر ترتیبی که می‌خواست، خانواده خود را شکل می‌داد و حتی قادر بود اطفال و فرزندان واقعی و طبیعی خود را از خانواده اخراج و بیگانه‌ای را به فرزندی بپذیرد. در رسم قدیم به منظور حفظ آیین دینی و مراسم و شعائر مذهبی و استقرار آداب خانوادگی و ایجاد نیرو و توانمندی لازم و همچنین برای نگاهداری و نگهداری اماکن متبرکه و تأمین قوای کافی در جهت تأمین این اهداف، فرزندخواندگی از اهمیت فراوانی برخوردار بود و کثرت و تعدد فرزندخواندگان سبب افزایش ارزش و اعتبار خانواده‌ها می‌گردید. در ایران قبل از حمله اعراب و پیش از استقرار ضوابط اسلامی، فرزندخواندگی توأم با اعتقادات مذهبی مرسوم بود. زرتشتیان که بیشتر مردم ایران را تشکیل می‌دادند، بر این باور بودند که فرزند هر کس پل ورود او به بهشت است و افراد فاقد اولاد در روز قیامت و دنیای دیگر پلی ندارند تا از طریق آن وارد بهشت گردند؛ این گونه افراد عقیم و بدون فرزند می‌توانستند از راه فرزندخواندگی برای ورود به بهشت پل‌سازی نمایند.

سید محمد متولی در مقاله قانون حاکم بر فرزند خواندگی از نظر مقررات داخلی و حقوق بین الملل خصوصی ایران سال (۱۳۷۹) به این موضوع اشاره کرده است که: همانگونه که در حقوق ایران و حقوق کشورهای مورد مطالعه، ملاحظه گردید و در کنوانسیون حقوق کودک نیز مورد تأکید قرار گرفته است، تلاش حقوقدانان، قضات و قانونگذاران در کشورهای مختلف، در جهت رعایت هر چه بیشتر مصالح و منافع عالیه کودکان می‌باشد، و این رعایت مصالح عالیه کودک، علاوه بر جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی، شامل رعایت جنبه‌های عاطفی و روانی موضوع نیز می‌شود و این مسأله از جمله به صورت صدور شناسنامه و اوراق و اسناد سجلی و مدارک هویت طفل به نام خانواده جدید متجلی می‌گردد. در حقوق کشورهای مورد مطالعه، قانونگذارو یا رویه قضایی، قانون حاکم بر موضوع فرزند خواندگی اتباع خارجه را در صورتهای وحدت تابعیت و یا اختلاف تابعیت پدرخوانده و فرزند خوانده، تعیین نموده است، در حالیکه در حقوق ایران نص قانونی و یا رویه قضایی در خصوص مورد وجود ندارد.

در انگلستان با صدور قرار فرزند خواندگی از ناحیه دادگاه، حقوق و تکالیف والدین طبیعی یا قیم ملغی می‌شود و این حقوق و تکالیف به کسانی که کودک را به فرزند خواندگی پذیرفته‌اند، منتقل می‌شود. با وقوع فرزند خواندگی، فرض می‌شود که کودک، فرزند مشروع پدر و مادر اکتسابی بوده و بسیاری از علایق قبلی از بین می‌رود. حتی گاه والدین طبیعی از هویت سرپرستان مطلع نمی‌شوند. فرزند خوانده‌ها دارای همان حقوق ارث که بر اساس وصیت نامه، اسناد و فوت بدون وصیت ایجاد می‌شود و کودکان طبیعی متولد شده از سرپرستان در خلال زناشویی دارند مگر این‌که فرزندخوانده به صراحت استثناء شده باشد.

آبرماله در مقاله ای در سال (۱۹۹۶) در فرهنگ مسیحیت و حقوق قدیم اروپا، خانواده منحصر بر اساس ازدواج استوار بود و کلیسا رابطه فرد را تنها بر پایه یک ازدواج مشروع به رسمیت می‌شناخت. بنابراین فرزندخواندگی در فرهنگ مذهبی و حقوق قدیم اساسا امری اشتباه و ناپسند بود.

۱-۵- جنبه جدید بودن و نوآوری در تحقیق

با توجه به اینکه امروزه بحث فرزندخواندگی مورد توجه قرار گرفته و مقالات گوناگونی در رابطه با این موضوع نوشته شده ولی تاکنون چالش های حقوقی آن در ایران و انگلستان مورد بررسی قرار نگرفته است.

۱-۵-۱- ساختار تحقیق

روشی که در این تحقیق به کار گرفته شده است، روش توصیفی تحلیلی با مطالعه و استفاده از منابع کتابخانه‌ای، مقالات و اینترنت می‌باشد. این پایان نامه از چهارفصل تشکیل شده است در فصل اول با کلیات تحقیق آشنا می‌شویم، در فصل دوم مفاهیم و مبانی نظری و در فصل سوم فرزندخواندگی و مقررات مربوط به حمایت از کودکان مورد بررسی قرار گرفته است. در پایان به بررسی و تطبیق شرایط و آثار فرزندخواندگی در قوانین ایران و انگلستان می‌پردازیم.

۱-۶- اهداف تحقیق

هدف اصلی: مطالعه تطبیقی چالش های حقوقی فرزندخواندگی در حقوق ایران و انگلستان

۱-۶-۱- اهداف فرعی:

- ۱- بررسی آثار حقوقی ناشی از تحولات قانونگذاری در فرزندخواندگی
- ۲- بررسی راهکارهای ارائه شده و ابعاد کاربردی قانون جدید در باب فرزندخواندگی
- ۳- بررسی وضعیت چالش های موجود در رابطه با پذیرش و مراقبت از کودکان در خانواده های جایگزین

۱-۷- سؤالات (فرضیه های) تحقیق

سوال اصلی: وضعیت فرزندخواندگی در ایران و انگلستان چگونه است؟

فرضیه اصلی: به نظر می رسد همانگونه که در حقوق ایران، انگلستان و حقوق کشورهای دیگر ملاحظه گردید و در کنوانسیون حقوق کودک نیز مورد تأکید قرار گرفته است، تلاش حقوقدانان، قضات و قانونگذاران در کشورهای مختلف، در جهت رعایت هر چه بیشتر مصالح و منافع عالیله کودکان می باشد، و این رعایت مصالح عالیله کودک، علاوه بر جنبه های اقتصادی و اجتماعی، شامل رعایت جنبه های عاطفی و روانی موضوع نیز می شود و این مسأله از جمله به صورت صدور شناسنامه و اوراق و اسناد سجلی و مدارک هویت طفل به نام خانواده جدید متجلی می گردد. بدیهی است که وقتی این تلاشها با میراث فرهنگی و دینی و سنت های جوامع مختلف تلفیق و هماهنگ می شود، آثار بعضاً متفاوتی را در مقررات کشورهای مختلف بوجود می آورد. در حقوق انگلستان در صورت صدور حکم فرزند خواندگی، تمام حقوق، تکالیف، تعهدات و اقتدار والدین در زمینه حضانت، نفقه، تعلیم و تربیت به پدرخوانده واگذار می گردد، گویی که این فرزند، از روابط زناشویی پدرخوانده و مادر خوانده، تولد یافته است.

سوالات فرعی:

- ۱- شرایط و آثار حقوقی فرزندخواندگی چیست؟
- ۲- دختران مجرد چگونه صاحب فرزند می شوند؟

فرضیه فرعی:

۱- شرایط: به نظر می رسد شرایط سرپرستی این چنین باشد، وجود علقه زوجیت بین زوجین سرپرست: زنان و مردان مجرد صلاحیت سرپرست شدن ندارند- اقامت در ایران- تراضی زوجین سرپرست: باید هر دو راضی باشند- فرزند نداشتن زوجین سرپرست: زوجین باید پس از گذشت پنج سال از ازدواج، فاقد فرزند

باشند، مگر اینکه به گواهی پزشک، عقیم باشند-داشتن سن لازم: حداقل یکی از زوجین، باید سی سال داشته باشد-صلاحیت اخلاقی زوجین سرپرست-اهلیت قانونی زوجین سرپرست-نداشتن سابقه کیفری-تمکن مالی-عدم ابتلا به بیماری‌های صعب‌العلاج-عدم اعتیاد-تدین به اسلام

آثار: به نظر می‌رسد نفقه کودک بر عهده پدرخوانده و مادرخوانده است-قانون به متقابل بودن نفقه تصریح نکرده است و طفل تحت سرپرستی در این مورد تکلیفی ندارد-وضعیت حضانت و تربیت طفل تحت سرپرست نظیر حقوق و تکالیف اولاد و پدر و مادر است-فرزندخوانده باید مطیع پدر و مادرخوانده در حدود متعارف باشد-فرزندخوانده از نام خانوادگی پدرخوانده استفاده خواهد کرد- اداره اموال و نمایندگی قانونی فرزندخوانده بر عهده پدرخوانده و مادرخوانده است- قانون حمایت از کودکان بی سرپرست دربارهٔ امکان یا حرمت نکاح طفل با پدرخوانده یا مادرخوانده سکوت کرده است-یکی از راه‌حل‌های حرمت نکاح، محرمیت رضاعی است که البته همیشه امکان‌پذیر نیست.

۲- به نظر می‌رسد حق سرپرستی زنان و دختران مجرد بالای ۳۰ سال، پیش از این در قانون سال ۱۳۵۳ وجود نداشته و در قانون سال ۱۳۹۲ تصویب شد. براساس قانون جدید دختران مجرد نیز می‌توانند سرپرستی کودکان مونث را به عهده بگیرند. اما هر دختر و زن مجردی نمی‌تواند کودکی را به فرزندخواندگی بگیرد، برای نمونه چنین شخصی باید دست‌کم ۳۰ سال داشته، از موقعیت اجتماعی و فرهنگی مناسبی برخوردار بوده و به اصول و ارزش‌های کشور پایبند باشد، افزون بر این دختران مجردی می‌توانند سرپرستی کودکی را به عهده بگیرند که شرایط ازدواج برای آنها بعید، سن ازدواج شان گذشته یا سن باروری آنها سپری شده باشد.

روش تحقیق:

در پژوهش حاضر، منابع مورد نیاز از طریق کتابخانه، مقاله و اینترنت جمع‌آوری شده است.